

riage ne permet pas de conclure que la déclaration en question est de nature constitutive. Ensuite, la Constitution de la République socialiste fédérative de Yougoslavie spécifie que „le mariage est contracté valablement par le libre consentement des personnes qui le contractent” (article 58). Enfin, la tradition est compatible de même avec une telle attitude. Il faut avoir en vue également les besoins pratiques. En outre, il y a toute une série d'hypothèses dans lesquelles on peut poser la question du moment de la conclusion du mariage, ce qui ne serait pas conforme au besoin de la certitude dans un domaine où elle est d'une nécessité pressante.

Concluons: premièrement, il est possible de distinguer la communauté de fait du mariage et, deuxièmement, le mariage est contracté au moment que la déclaration de volonté est faite par les fiancés qu'ils consentent à contracter mariage.

ПРАВА КУПЦА У СЛУЧАЈУ ИСПОРУКЕ РОБЕ С НЕДОСТАЦИМА У КВАЛИТЕТИ

Према Опћим узанцама за промет робом, купац који је уредно и на вријеме ставио продаваоцу приговор због утврђених недостатака испоручене робе, може по свом избору: а) одустати од уговора, а испоручену робу ставити продаваоцу на располагање; б) тражити испуњење уговора, а испоручену робу ставити продаваоцу на располагање; в) тражити снижење цијене сразмјерно мањој вриједности испоручене робе; д) тражити да продавац у примјереном року отклони недостатке, ако су они отклоњиви (1). Купац је овлашћен да својом изјавом изабере било које од четири неведена права без да о томе тражи одлуку суда (2). Овдје се, наиме, ради о искључивом праву купца, чији избор није увјетован пристанком продаваоца (3).

На овај начин су Опће узанце оставиле купцу на расположењу већи избор права него што је то био случај с неким нашим бившим трговачким законима. Оне су, међутим, задржале принцип алтернативног опредељивања за било које од њих уз могућност кумулације с правом тражења накнаде штете (4). Узанце су пошле даље и од становишта нашег грађанског права које ограничава купчев избор утолико, што је он овлашћен да тражи раскид уговора само онда, ако се недостатак на испорученој ствари не може отклонити и смета њеној уредној употреби, док му кад то није случај припада само право да тражи примјерно смањење куповне цијене или уклањање недостатака. Разумије се да купац у свим овим случајевима може тражити и накнаду штете према опћим принципима (5). Оне дају купцу такав избор овлашћења, какав обично није у толикој мјери заступ-

(1) Опћа узанца бр. 154.

(2) Капор-Антонијевић: Привредно право, послови робног промета, Београд, 1961, с. 116.

(3) Рјешење Врховног привредног суда бр. Сл. 372/63 од 2. априла 1963., објављено у Збирци судских одлука, књ. VIII, св. 1, одлука бр. 157.

(4) В. чл. 348 Хрватског трговачког закона; чл. 366 Трговачког закона за Босну и Херцеговину и чл. 348 Трговачког закона од 1937, који није никада ступио на снагу.

(5) В. § 932 Новелираног Опћег грађанског законика.

љен ни у рјешењима иноземних законодавстава ни међународним регулативима.

1. — Право на накнадну испоруку ствари без недостатака често сустрећемо међу регулативима за купопродају, само што овлашћења и увјети за његову примјену варирају. Негдје је то овлашћење купца, а негдје продаваоца, али наилазимо и на рјешења гдје је, овисно о другим претпоставкама, ово право препуштено како једној тако и другој уговорној страни. Поред тога, треба разликовати и увјете под којима оно уопће може доћи до примјене. Ту су ограничења у правилу овисна о предмету испоруке или карактеру недостатака, а само изнимно се наводе тешкоће које би вршењем тог права биле нанесене другој уговорној страни.

Међу континенталним правима оно се код неких јавља искључиво као овлашћење купца, нпр. у грађанским законима Њемачке и Италије (6). За разлику од ових швицарско и скандинавско право овлашћује како купца тако и продаваоца да се послуже овим правом ограничавајући то, слично њемачком праву, само на случај испоруке замјењивих ствари. Њихова се рјешења и поред тога разликују било да се ради о овлашћењу купца било продаваоца (7). Овлашћујући продаваоца да накнадном испоруком замјењивих ствари без недостатака отклони могућност да се купац користи једним од права која му припадају, оба права воде рачуна и о интересима купца па захтевају од продаваоца да то учини на вријеме, да тиме купцу не наноси штету (8).

Разматрајући рјешења правних система источноевропских социјалистичких земаља треба водити рачуна о карактеру правних односа којима су намијењена. Ради се, наиме, о односима који су у вези с обавезним планским актима о расподјели производа, што се одражава на овлашћења уговорних страна. Зато се у совјетском праву слободан избор права на тражење накнаде испоруке замјењивих ствари без недостатака даје купцу само у пропису који није искључиво намијењен привредним односима, као што је случај с одредбама о купопродаји (9). Одредбе неких других права

(6) Њемачки грађански законик (§ 480) то ограничава само на случај кад се ради о купопродаји замјењивих ствари. Талијански грађански законик (чл. 1197, ст. 2) одређује, да се купац може, умјесто за права која му припадају због недостатака на испорученој ствари, одлучити за првобитну чинидбу и накнаду штете.

(7) Швицарски закон о облигацијама (чл. 206) даје купцу ово право чим су му замјењиве ствари испоручене с недостацима. Шведски Закон о куповини и размјени покретних ствари из 1905 (§ 43) везује ово овлашћење купца уз карактер недостатка одредбом, да купац не може одбити пријем испоруке па према томе ни захтијевати нову, ако се ради само о незнатном недостатку. Изузетак је учињен само у случајевима кад би се тиме неоправдано фаворизирало продаваоца, тј. ако је он поступао на лукав начин или је за недостатак знао у вријеме кад је без несразмјерних трошкова или тешкоћа могао испоручити ствари без недостатака (Са неким измјенама овај закон важи у Данској као Закон о продаји из 1960 и у Норвешкој као Закон о куповини од 1907).

(8) Швицарски Закон о облигацијама (чл. 206, ст. 2) захтијева да се замјена испоруке учини одмах, а дозвољава је само у случају мјесне купопродаје. Уз то остаје и дужност накнаде штете. Рјешење шведског Закона о куповини и размјени покретних ствари (§ 49) је еластичније. Иако у принципу овлашћује продаваоца да се њим одмах послужи, оно му оставља могућност да се њиме користи и онда, кад је очито да купац због тога не ће трпјети никакву штету. Купац се, наиме, мора задовољити оваквом накнадном испоруком без недостатка, ако је она учињена прије него је овлаштен на раскид уговора. То значи, да би је продавац у овом случају требао учинити прије него наступити вријеме доцње. Но, он то може учинити и касније, ако је очигледно да због тога купац не ће имати никаквих трошкова и тешкоћа. Разумије се, да купцу уз то припада и право на накнаду штете.

(9) Чл. 41, ст. 2 Основа грађанског законодавства СССР и савезних република.

искључиво намијењени привредним односима не ограничавају примјену свог овлашћења само на испоруку замјењивих ствари, али је везују уз карактер недостатка (10).

Амерички *Uniform Commercial Code* (sect. 2—508) омогућује продаваоцу да изврши накнадну испоруку без недостатака, али при томе поставља ограничења којима осигурава купчев интерес на испоруку у уговореном року. Тако, ако купац одбије пријем испоруке због недостатака, а њен рок још није истекао, продавалац га може у разумном року обавијестити о својој намјери да то исправи те унутар уговореног рока учинити испоруку без недостатака. Ипак ова заштита купчевих интереса није увијек апсолутна, па се од ње одступа, кад би се тиме неоправдано оштетило продаваоца. Он је само изнимно овлаштен извршити такву накнадну испоруку и након уговореног рока, кад то оправдавају посебне околности, које могу произлазити и из пословних односа међу самим уговореним странама. Но, и тада је купац заштићен тиме, што продавалац не може непотребно отежати с испоруком. Наиме, само ако је имао разумног основа вјеровати да би испорука учињена с недостацима била прихватљива са или без снижења куповне цијене, продавалац је може, уколико у разумном року обавијести купца, у даљњем разумном року замијенити испоруком без недостатака.

Од међународних регулатива слично томе поступају и Опћи увјети за испоруку робе СЕВ-а. Међутим, начело да продавалац може извршити накнадну испоруку без недостатака проведено је овдје уз ограничења (11). Једнообразни закон о међународној купопродаји добара предвиђа опет, како за купца тако и продаваоца право на накнадну испоруку без недостатака. Одређујући да купац у случају испоруке замјењиве робе с недостацима може захтијевати од продаваоца испоруку друге која је у складу с уговором, закон даје предност обичајима и дозвољава овако тражење само онда, уколико купња за покриће није уобичајена и разумно могућа (чл. 42 ст. 1 тач. в). Ово рјешење више одговара потребама међународне трговине, јер ће често бити једноставније, брже и јефтиније купњом за покриће доћи до онакве испоруке каква је била уговорена него захтијевати поновну која обзиром на могућност знатнијих удаљености контрахената и с тиме скопчаних трошкова често не би била у интересу ниједне уговорене стране. Та идеја долази до изражаја и у случају кад продавалац има право извршити такву испоруку (12).

(10) Нпр. § 61, ст. 2 Закона о систему уговарања у социјалистичкој привреди Д. Р. Њемачке, који даје наручиоцу овлашћење да захтијева накнадну испоруку само услучају, ако је отклањање недостатака немогуће. Међутим, према њему је и испоручилац овлаштен да изврши накнадну испоруку у случају кад наручилац тражи отклањање недостатка или смањење цијене, што практички значи и онда, кад се ради о недостатку који се може отклонити.

(11) Према § 51, ст. 3 у случају да купац захтијева отклањање недостатака, продавац је томе дужан удовољити или робу која има недостатке замијенити другом. Он је то код орочених уговора дужан учинити у оквиру уговором предвиђеног рока испоруке. Није предвиђена никаква могућност да се таква замјена учини по протеклу овог рока па ни у случајевима кад би то оправдавали посебни разлози.

(12) Чл. 37 овлашћује продаваоца који је прије уговореног рока испоручио купцу робу с недостацима, да је све до тог времена може замијенити исправном, уколико тиме купцу не чини неразумну тешкоћу или неразумни трошак. Ако таква испорука с недостацима не чини битну повреду уговора, продавалац задржава ово право и по протеклу рока испоруке под истим увјетима, тј. уколико купцу не чини неразумну тешкоћу или неразуман трошак (чл. 44). У том случају може купац оставити продаваоцу додатни разумно дуги рок за накнадну испоруку.

Међу регулативе који дају само купцу могућност да захтијева замјену робе с недостацима оном која одговара уговореним условима треба споменути Опће увјете испоруке робе између подuzeћа Југославије и Пољске — OUI JUGPOL 1964 (чл. 12. 5 б). Неки други опћи увјети, који су за разлику од ових специјализовани за међународну трговину одређеним производима предвиђају то опет као искључиво право продаваоца. Такав је случај с низом опћих увјета из подручја испоруке инвестиционе опреме, гдје продавалац умјесто да поправи неисправни дио испоруке може купцу испоручити нови као замјену (13).

За избор купчевог права на накнадну испоруку ствари без недостатака може се на темељу цитираних регулатива поставити углавном три врсте ограничења.

Прво ограничење, тј. да се ово право може изабрати—само онда, ако су предмет испоруке замјениве ствари, садржи сваки регулатив, али је оно као што смо видјели изричито наведено само у неким од њих. Ово ограничење произилази из суштине права на накнадну испоруку ствари без недостатака. Наиме, ни појмовно није могућа накнадна испорука других индивидуално одређених ствари умјесто оних које су раније у уговору одређене, па пропуст да се ово ограничење посебно предвиди не значи да оно и не постоји. Према томе, купац се код индивидуално одређених ствари може послужити било којим другим правом, али не и оним да тражи накнадну испоруку других ствари.

Друго ограничење, тј. да избор овог права овиси о карактеру недостатка, само је изузетно предвиђено. Негдје је то отклоњивост (§ 61, ст. 2 Закона о систему уговарања у социјалистичкој привреди Д. Р. Њемачке), а негдје незнатност недостатка (§ 43 шведског Закона о куповини и размјени покретних ствари). Но, овдје треба додати да се први примјер односи на пропис којим се регулирају односи у административном привредном систему, а други је нормиран у закону који се примењује и на грађанску купопродају. Стога ова ограничења не можемо сматрати типичним за купопродају привредног права.

Трећа врста ограничења садржана је у пословним обичајима који искључују примјену овог права. Изричиту одредбу о томе садржи Једнообразни закон о међународној купопродаји добара искључујући могућност постављања захтјева за накнаду испоруку без недостатака, ако је купња за покриће уобичајена и разумно могућа. Овај закон опћенито даје предност обичајима, али бисмо тај принцип у овом случају могли проширити и на друге регулативе. Свуда гдје су одредбе о купчевим правима за случај испоруке извршене с недостацима диспозитивне природе, овакав би пословни обичај у одсуству другачијих уговорних одредби искључио могућност да се купац послужи правом на накнадну испоруку без недостатака.

(13) Овакво рјешење дају неки опћи увјети ЕЦЕ ОУН као: Опћи увјети за набавку инвестиционе опреме у извозу (чл. 9 ст. 9), Опћи увјети за набавку и монтажу инвестиционе опреме у увозу и извозу А (чл. 23 ст. 7) и Претпроект Опћих увјета за монтажу инвестиционе опреме у иноземству (чл. 18 ст. 5).

Основна црта споменутих регулатива који омогућују продаваоцу да извршену испоруку замијени новом без недостатака очитује се у одредбама којима се настоји заштитити и купчев интерес за правовремену испоруку. У њима се то покушава ријешити на један од два начина: први, одредбом да таквој испоруци има мјеста само код мјесне купопродаје тиме да се она мора одмах учинити и други, да је треба обавити унутар првобитног уговореног рока или још строже да се уз то купцу не стварају и неразумне тешкоће или неразумни трошкови.

Заштита овог интереса није повријеђена изузетним рјешењима која дозвољавају такву испоруку и након уговореног рока. И тада је то, наиме, могуће само ако се купцу тиме не узрокују трошкови или не причињавају тешкоће, или ако за то постоје посебни оправдани разлози на страни продаваоца, који произилазе из изненадног одбијања пријема испоруке. Једном је вријеме такве накнадне испоруке ограничено настајањем трошкова или причињањем тешкоћа њеним каснијим извршењем, а други пута разумним временом по обавјештавању купца о намјери вршења такве испоруке.

2. — Отклањање недостатака на испорученој роби, уколико је посебно нормирано, јавља се чешће као право купца да то захтијева од продаваоца, а само изузетно као продавачево овлаштење које му омогућује да купца спријечи у избору неких од расположивих права поводом испоруке извршене с недостацима. Опћенито се може навести да право на истицање оваквог купчевог захтјева није у законодавствима тако често заступљено као што је то случај о осталим средствима која му у оваквом случају стоје на расположењу.

Прописи источноевропских социјалистичких земаља садрже о томе изричите одредбе. Совјетско законодавство је посебно регулирало ово питање како у одредбама о купопродаји тако и у онима о уговору о испоруци (14). У оба случаја је купац овлаштен захтијевати бесплатно отклањање недостатака или тражити накнаду трошкова који су му причињени тиме што их је сам отклонио. Код уговора о испоруци индиректно је наведено да се ово право односи на случајеве, кад су у питању отклониви недостаци. Ако их је могуће отклонити без враћања предмета испоруке испоручиоцу, отклањање се може тражити у мјесту гдје се производ налази. Право Д.Р. Њемачке регулира ово питање као и совјетско право, само што овлашћује наручиоца да може и сам отклонити недостатке односно допустити да се они отклоне и захтијевати накнаду за то потребних трошкова, једино ако је отклањање тражио од испоручиоца, а он то у примјерном року није учинио (15).

Од међународних регулатива рјешење слично праву Д.Р. Њемачке придвијају Опћи увјети СЕВ-а (§ 51 ст. 2 и 57). Једина разлика је у томе, што се за вршење овог права не истиче као посебан увјет да продавалац такво оклањање није извршио у примјерном року. Једнообразни закон о

(14) чл. 41, ст. 2 и чл. 47 ст. 3 Основа грађанског законодавства СССР и савезних република.

(15) § ст. 2 и 3 Закона о систему уговарања у социјалистичкој привреди Д. Р. Њемачке.

међународној купопродаји добара (чл. 42 ст. 1 тач. а) дозвољава постављање захтјева за отклањање недостатака само онда, ако је продавалац дужан изградити или произвести и уколико је у стању да их отклони. OUI JUGPOL 1964 садрже само опћу одредбу којом купац може тражити отклањање недостатака испоруке (чл. 12. 5 а). Већ споменути опћи увјети ECE OUN предвиђају то исто, посебно формулирајући такво отклањање као дужност продаваоца, чије неизвршење односно извршење без дужне пажње даје купцу право да то сам учини о трошку и на ризик продаваоца уз обавезу да при томе разумно поступа (16).

Скандинавско право и Једнообразни закон о међународној купопродаји добара предвиђа посебне увјете за вршење продавачевог права на отклањање недостатака на испорученој роби (17). У том погледу продавалац се налази у истој ситуацији као и при вршењу свог овлаштења на накнадну испоруку.

Да би се било купац било продавалац могли одлучити за уклањање недостатака на испорученој роби, потребно је да буде испуњена опћа претпоставка да су ти недостаци отклоњиве природе. Код неких регулатива сусрешћемо ову претпоставку као изричито наведени увјет (нпр. Закон о систему уговарања у социјалистичкој привреди Д.Р. Њемачке), али се она по природи ствари мора узети у обзир увијек, без обзира да ли је посебно наведена или не. Међутим, и тамо гдје се посебно спомиње, треба разликовати начине како је таква отклоњивост одређена.

Из неколико одредби Закона о систему уговарања у социјалистичкој привреди Д. Р. Њемачке (§ 61 ст. 2 и 3 и 62 ст. 1) произилази, да он стоји на становишту објективне отклоњивости чини се да је то став и Основа грађанског законодавства СССР и савезних република (чл. 47 ст. 3). Насупрот томе, формулација Једнообразног закона о међународној купопродаји добара (чл. 42 ст. 1 тач. а) је таква, да упућује на субјективни критериј за оцјену отклоњивости у сваком поједином случају. Претпоставка отклоњивости сужава могућност купца да захтијева отклањање недостатака, што се нарочито види из цитиране одредбе Једнообразног закона, према којој он то може тражити само од продаваоца који је предмет испоруке био дужан изградити или произвести и који је у стању да недостатке отклони.

Међу регулативима који купцу дају могућност коришћења овим правом често сусрећемо и одредбе које га овлашћују да на трошак продаваоца такве недостатке сам отклони. Негдје се, као што смо већ изнијели, за то не траже посебни увјети, негдје се тражи да се недостатак може отклонити без враћања предмета испоруке, а негдје само да продавалац недостатак није отклонио или строже, да то није учинио у примјереном року. По наведеним опћим увјетима за испоруку инвестиционе опреме ECE OUN

(16) Опћи увјети за набавку инвестиционе опреме у извозу (чл. 9.1 и 9.13), Опћи увјети за набавку и монтажу инвестиционе опреме у извозу и увозу А (чл. 23.1 и 23.11) и Претпројекат Опћих увјета за монтажу инвестиционе опреме у иноземству (чл. 18.1 и 18.9).

(17) Чл. 49 Шведског Закона о куповини и размјени покретних ствари и чл. 37 и 44 Једнообразног закона о међународној купопродаји добара.

купац је при таквом отклањању дужан поступити разумно, што значи водећи рачуна о интересима продаваоца.

Сматрамо, да купац ипак има могућност да сам отклони недостатке на испорученој роби и у правима, гдје то није изричито предвиђено. Наиме, у свим регулативима у којима је купац овлашћен на тражење накнаде штете причињене испоруком с недостацима, он је у могућности да такво отклањање сам изврши и око тога настале трошкове у име накнаде штете захтијева од продаваоца. Ово купчево овлашћење је тако у много широј примјени него што то из појединих прописа директно произилази. При томе се цитирана одредба опћих увјета ЕСЕ OUN према којој купац мора отклањајући недостатке поступати разумно може сматрати опћом, јер она произилази из опћеприхваћеног начела коректности у пословним односима.

3. — Право да тражи смањење куповне цијене дато је купцу у правилу у свим правним системима. При томе је потребно разликовати увјете које поједини регулативи постављају за његово коришћење. Најчешћи је случај да оно конкурира с правом на раскид уговора, али га сусрећемо и уз друга овлашћења. Опћенито узевши, потребно је као основни критериј при анализи употребе овог права узети околност, да ли је оно купцу остављено на избор између више права која му припадају у случају испоруке робе с недостацима или је тај избор ограничен, односно у неким случајевима и једино могућ.

Континентална права у правилу овлашћују купца да слободно изабере ово право у конкуренцији с правом на раскид уговора, али изнимно наилазимо на већа или мања ограничења (18). Права источноевропских социјалистичких земаља у овоме у бити не одступају од рјешења споменутих законодавстава с тиме да ипак наилазимо на одредбе које су карактеристичне за прописе у административном привредном систему (19).

(18) Француски (чл. 1644) и Њемачки (§ 462) грађански законик допуштају слободан избор остављајући купцу да се сам одлучи или за смањење куповне цијене или за раскид уговора. — Швицарски Закон о облигацијама (чл. 205 и 206) и Талијански грађански законик (чл. 1492 и 1197 ст. 2) садрже у начелу исте одредбе, само што избор, под већ раније изнијетим увјетима, проширују и на захтјев за накнадну испоруку. Код тога може по швицарском закону судац из оправданих разлога умјесто раскида уговора досудити само смањење куповне цијене. Оба права, надаље, садрже једнако ограничење избора тиме што купцу омогућују да захтијева само смањење куповне цијене, ако је испоручена ствар пропала његовом кривњом или ју је он отуђио односно прерадио. Напротив, потпуно искључење избора овог права нормира само швицарски закон и то у случају кад умањена вриједност ствари одговара њеној куповној цијени. — Шведски Закон о куповини и размјени покретних ствари (§ 42 и 43) оставља купцу слободан избор права на смањење куповне цијене уз могућност одређења за раскид уговора, с тим да се у случају незнатног недостатка, осим ако је продавац поступао на „лукав“ начин, може одредијелити само за смањење куповне цијене.

(19) Тако, док Закон о систему уговарања у социјалистичкој привреди Д. Р. Њемачке (§ 61 ст. 2) омогућује слободан избор права на смањење куповне цијене, што одговара одредбама Основа грађанског законодавства СССР и савезних република (чл. 41 ст. 2) које се примењују на купопродају, одредбе истог прописа совјетског права (чл. 47 ст. 4) ограничавају ово право, кад је ријеч о уговору о испоруци. Ту могућност смањења куповне цијене долази у обзир само онда, ако испоручени производи одговарају државним стандардима или техничким условима, али су ипак ниже класе од оне која је уговорена. Такво снижење се очитује у исплати само оне цијене која је утврђена за производе одговарајуће класе. Ово право, међутим, није искључиво, јер је купцу остављена и могућност да одбије пријем испоруке и исплату куповнине.

По енглеском праву су купчева овлашћења за случај недостатка на испорученој роби овисна о томе, да ли се уговорна одредба о квалитети предмета купопродаје сматра битном (condition) или споредном (warranty) (20). Закон о купопродаји добара разликује ове одредбе према последицама које из њихове повреде произлазе. Код тога посебно предвиђа случајеве, кад се неки недостатак у квалитети већ на темељу самог закона третира као битна повреда уговора (sect. 14), остављајући ипак купцу могућност да такву битну повреду уговора третира само као споредну (sect. 11 § 1 (a) и § 2). Кршење такве споредне одредбе овлашћује купца да тражи накнаду тиме причињене штете, али и да захтијева смањење куповне цијене (sect. 53 § 1). Ако узмемо у обзир да купац може повреду оне битне уговорне одредбе коју је дужан испунити продавалац третирати само као повреду споредне одредбе, онда је његово право да тражи смањење куповне цијене у случају испоруке робе с недостацима по енглеском праву слободно и неограничено.

Амерички Uniform Commercial Code омогућује купцу, да у случају испоруке робе с недостацима захтијева смањење куповне цијене тиме, што га овлашћује да штету произашлу из било кој повреде уговора одбије од куповне цијене коју је дужан платити на основу истог уговора (21). Тиме преузима стандардно рјешење којим купцу оставља на слободном избору да се између осталог одлучи и за захтјев за смањење куповне цијене.

И неколико међународних регулатива предвиђа избор права на смањење куповне цијене између више могућности које купцу стоје на располагању (22). Низ типских уговора за купопродају житарица садржи читав систем бонификација разрађен према појединим врстама недостатака (23). За разлику од њих неколико раније споменутих опћих увјета из подручја испоруке инвестиционе опреме ријетки су примјер регулатива који не дају купцу право на захтјев за смањење куповне цијене. Разлог томе треба тражити у посебности уговорених односа на које се примењују. Инвестициона опрема као роба често велике вриједности намијењена комплетирању, чија се сврха набавке, тј. употреба очитује најчешће тек у оквиру једног техничког повезаног система, захтијева искључиво онакав квали-

(20) Кад се ради о condition, а када о warranty фактично је питање сваког појединог случаја, при чему неће бити одлучно само оно што су странке изрично изразиле у уговору, већ оно што извире из њихове намјере приликом закључења уговора при чему се морају узети у обзир све околности конкретног посла. У овом тумачењу бит ће од значаја и да ли се ради о уговарачима из исте пословне бранше (Griffiths' *Elementary Mercantile Law*, London (1951), 8th ed., s. 76; *Cheshire and Fifoot: The Law of Contracts*, London (1960), 5th ed., s. 121; *Chitty on Contracts*, London (1961), 22nd ed., vol. I., s. 251).

(21) Овако широка формулација sect. 2—717 даје купцу могућност да тражи смањење куповне цијене и у случају испоруке с недостацима у квалитету, јер извршење такве: испоруке несумњиво представља повреду уговора. То уосталом произилази и из sect. 2—714 subsec. 2, гдје се као један од начина одређивања висине штете причињене испоруком с недостацима наводи разлика у вриједности робе коју је она имала у вријеме и у мјесту пријема и оне коју би била имала да је испоручена без недостатака.

(22) Опћи увјети за испоруку робе SEV-а (§ 51 ст. 2); Једнообразни закон о међународној купопродаји добара (чл. 41 ст. 1 тач. ц., 44 и 46); OUI JUGPOL 1964. (чл. 12. 5 ц.).

(23) Ријеч је о типским уговорима ЕСЕ OUN и то: Уговору о испоруци житарица бр. 1 А; Уговору о купопродаји житарица бр. 5 А и Пројекту уговора о купопродаји житарица за испоруку у унутрашњем ријечној саобраћају.

тет какав је унапријед обично у складу с техничким потребама уговорен. Зато цитирани опћи увјети једино садрже разрађене одредбе о отклањању недостатака и сношење трошкова око тога, а не задовољавају се њиховим остављањем уз одговарајуће смањење протучинидбе.

Не упуштајући се овдје у начин и критерије при обрачунавању смањења куповне цијене, остаје, дакле, да се констатира принцип слободног избора овог права на који у правилу наилазимо свуда. Изузетке од тога треба тражити у два правца. Једно су случајеви, гдје је слобода избора ограничена утолико, да купцу не преостаје друга могућност осим да захтијева смањење куповне цијене, а друго, гдје је избор овог права у потпуности искључен.

Разлози за ограничења прве врсте су различити. Негдје је одлука о томе препуштена оцјени суда. То је случај с купопродајом незамјењивих ствари по швицарском праву, кад судца нађе да према околностима раскид уговора није оправдан. Тада му остаје само могућност смањења куповне цијене. Код купопродаје замјењивих ствари не може се рећи да купцу преостаје само реализација права на смањење куповне цијене, јер је тада овлашћен да захтијева накнадну испоруку ствари без недостатака. Швицарско право садржи и други разлог који, међутим, произлази из понашања купца, па бисмо га стога могли назвати субјективним. Купац, наиме, може захтијевати само смањење куповне цијене због смањене вриједности испоручене незамјењиве ствари с недостацима, ако је она пропала кривњом купца или ју је он отуђио или прерадио. Код замјењивих ствари, као ни у ранијем случају то није једино купчево право, па тада из истих разлога не можемо говорити о оваквом ограничењу. Исти се закључак може извести и у погледу талијанског права коме је такође познато ограничење ове врсте. У скандинавском праву је опет незнатност недостатка разлогом да се купац не може користити правом на раскид уговора, што значи да му код купопродаје незамјењивих ствари, осим ако је продавалац поступао на „лукав“ начин, преостаје једино могућност да захтијева смањење куповне цијене. Свим овим ограничењима је заједничко то, да су садржана у прописима који регулирају купопродају грађанског и трговачког права и нису предвиђена искључиво за привредне односе.

Случајеви у којима је могућност избора овог права сасвим искључена су ванредно ријетки. Примјер таквог изузетка даје швицарско право, гдје је искључена могућност да се захтијева смањење куповне цијене у случају кад умањење вриједности ствари услјед недостатака одговара куповној цијени. Остају још само они регулативи у којима ово право није уопће наведено, као нпр. раније споменути опћи увјети из подручја испоруке инвестиционе опреме, што је посљедица специфичних односа чијем регулирању су намијењени.

4. — Право на одустанак од уговора које сусрећемо и као право на раскид уговора налазимо у највећем броју регулатива, тако да га можемо сматрати готово опћеприхваћеним. Приликом разматрања критерија за његову примјену долазимо до закључка да је то овлаштење чешће под-

вргнуто извјесним ограничењима, док је класични облик потпуно слободног избора мање заступљен. Али и ограничења слободе избора варирају.

Принцип потпуне слободе купца заступљен је у француском и њемачком праву, а од источноевропских социјалистичких земаља, нпр. код уговора о купопродаји у совјетском праву (24). Онако како је то овлашћење формулирано у америчком *Uniform Commercial Code*-у (sect. 2—711), произилази да купцу и у случају испоруке извршене с недостацима у квалитети поред осталих припада и право на одустанак од уговора, чији избор не подлијеже ограничењима.

Међу континенталним правима сусрећемо два законодавства која, иако у начелу дају купцу слободан избор међу овлашћењима предвиђеним за случај испоруке с недостацима, ипак при томе садрже на посебан начин нормирана ограничења, као коректив за случајеве, кад би неограничени избор права могао бити штетан за другу страну и евентуално омогућио злоупотребу купчевих овлашћења.

Швицарски Закон о облигацијама (чл. 205, ст. 1) даје, наиме, овлашћење суцу да само снизи куповну цијену, ако нађе да према околностима раскид уговора није оправдан. У случају кад услјед недостатака умањена вриједност испоручене ствари одговара куповној цијени, закон садржи ограничења у обрнутом смислу, тј. оставља купцу могућност да се користи само правом на раскид уговора, а у случају испоруке замјенивих ствари и оним на захтјев за накнадну испоруку. Талијански грађански законик (чл. 1492) ограничава опет избор права на раскид уговора постојањем обичаја који га за поједине недостатке искључују. Индиректно он даје критериј за оцјену дјеловања таквог обичаја (чл. 1497). Иако то спомиње само за случај недостајања обећаних својстава испоручене ствари, односно својстава битних за употребу којој је она намијењена, одредба да купцу припада право на раскид уговора само под увјетом да недостатак прелази подношљиве границе утврђене обичајима, може се опћенито узети као једно од мјерила за оцјену обичаја који онемогућавају избор права на раскид уговора. Само је по себи разумљиво да оно није и једино, те да домет таквих обичаја неће бити само у оцјени величине недостатака, већ шире, његовог утјецаја на задовољење интереса учесника у пословним односима.

Већи број регулатива садржи ограничења у избору овог права. Код тога се као критериј чешће сусреће отклоњивост недостатка, а само изузетно његова незнатност. Међу регулативима који као претпоставку избора траже неотклоњивост недостатка, најтеже увјете поставља ОГЗ (§ 932 новел.), јер недостатак треба да уз то смета и уредној употреби, тако да практички можемо говорити о кумулацији претпоставки које иначе сусрећемо самостално. Но, треба имати на уму да се овдје ради о регулирању грађанске, а не трговачке купопродаје, за коју су овако тешки увјети неприкладни. Блаже увјете за то траже Опћи увјети за испоруку робе

(24) У Француском грађанском законнику (чл. 1644) оно конкурира са захтјевом за смањење куповне цијене, у Њемачком грађанском законнику (§ 462) код испоруке замјенивих ствари још и са захтјевом за накнадну испоруку, а код купопродаје по Основама грађанског законодавства СССР и савезних република (чл. 41 ст. 2) поврх тога и с правом на отклањање недостатака.

SEV-a (§ 53), гдје неотклањање недостатака или пропуштање замјене робе у оквиру уговором предвиђеног рока даје код орочених уговора право на одустанак од уговора. Недостатак чак не мора бити ни неотклоњив, довољно је да није отклоњен у уговореном року испоруке. Мање је прецизна одредба § 62 ст. 1 Закона о систему уговарања у социјалистичкој привреди Д. Р. Њемачке, гдје је довољно да недостатак није могуће „правовремено“ отклонити. Исти учинак имају и случајеви, кад отклањање недостатака или накнадна испорука производа уопће нису могући. Од овдје споменутих треба разликовати рјешења према којима је увјет за кориштење правом на раскид уговора већ и у томе, да недостаци на испорученој роби нису отклоњени у накнадном разумном року који је купац оставио продавцу (25).

Шведски Закон о куповини и размјени покретних ствари (§ 42 и 43) не позна могућност отклањања недостатака као критериј ограничења избора права на раскид уговора. Одредбом да се код индивидуално одређених ствари уговор не може раскинути, ако је недостатак испоручене ствари незнатне природе, знатније ограничава купца у могућности опредељивања за ово право. У привредном праву може понекад и мањи недостатак знатније утјецати на пословни интерес купца, што је, међутим, питање сваког појединог случаја, па овакве опћените одредбе нису најсретније рјешење. Остваривање права на раскид уговора и у том случају, само уколико је продавац поступао на „лукав начин“ није довољна заштита купчевим интересима. Код испоруке замјенивих ствари купац је ограничен у избору овог права за случај незнатних недостатака тиме, што не може одбити пријем испоруке, осим у случају да је продавалац поступао на „лукав начин“ или ако је за недостатак знао у вријеме, кад је без несразмјерних трошкова или тешкоћа могао испоручити ствари без недостатка. Овдје је, дакле, могућност избора овог права шира, али не и неограничена.

Понекад је за оцјену, да ли неки квалитативни недостатак чини основ за раскид уговора одлучан споразум странака. Тако се према енглеском Закону о купопродаји добара (sect. 11, § 1), давањем значења »*condition*« уговорној одредби о квалитети предмета испоруке, омогућује купцу да у случају испоруке извршене с недостацима уговор третира као одбачен (*as repudiated*), што га овлашћује на раскид уговора (26). Неколико случајева кад се по закону сматра да је *condition* прећутно уговорен погодује купцу, али је он у тешкој ситуацији ако дође до примјене начело *caveat*

(25) Тако по Једнообразном закону о међународној купопродаји добара (чл. 44) продавалац има право да испоручи другу робу умјесто оне с недостацима или да недостатке отклони, ако то купцу не чини неразумне трошкове или неразумне тешкоће. Купац му, међутим, може за то оставити рок разумне дужине, након чијег је неуспјешног протеча овлаштен да раскине уговор. Изузетак је једино у случају кад такав недостатак представља битну повреду уговора, јер је купац тада овлаштен да одмах раскине уговор (чл. 10, 43). Према OUI JUGPOL 1964 (чл. 15. 5) купац може, осим у случају неуспјешног протеча остављеног разумног рока за отклањање недостатака или накнадну испоруку робе, одмах одустати од уговора и у случају кад таква замијењена роба има недостатака. За разлику од Једнообразног закона овдје није предвиђен случај одустања услјед битне повреде уговора.

(26) Griffiths: op. cit. s. 76; Cheshire and Fifoot: op. cit. s. 121; Reynolds: Warrant, condition and Fundamental Term u The Law Quarterly Review, London. 1963, s. 534.

emptor common-law система (27). Но, овдје је остављен довољан простор за примјену трговачких обичаја (sect. 14, § 3) па је питање пословне праксе, да ли ће и у којој мјери оно наићи на примјену.

Само мали број регулатива не даје купцу могућност да одустане од уговора. То је нпр. случај с уговором о испоруци према Основама грађанског законодавства СССР и савезних република, гдје то добрим дијелом произилази из природе уговора као средства испуњења обавезног планског акта. Раније споменути опћи увјети и типски уговори *ECE ONU* такође не садрже то овлашћење, али разрађују купчева права онако како то захтијевају специфичне потребе послова којима су намијењени, инзистирајући, међутим, само на принципу испуњења уговора. Тако нпр. према Опћим увјетима за набавку инвестиционе опреме у извозу давање купцу права на одустанак од уговора због извршене испоруке с недостацима тешко би се могло довести у склад с врло великим инвестицијама које продавалац обично улаже у испоруку, а с друге стране је карактер испоруке такав да би купац тешко могао на вријеме наћи одговарајуће задовољење својих потреба на другој страни без да приликом тога претрпи знатнију штету. Одредбе које у оволикој мјери ограничавају круг купчевих права сусрећемо изузетно и оне су увјетоване посебном намјеном регулатива у којима се налазе.

Изложени упоредноправни преглед према нашим Опћим узанцама показује, да оне купцу дају најшири избор права за случај испоруке робе извршене с недостацима. Купац се може одлучити за једно од четири тамо наведена права и да захтијева накнаду причињене штете. Друго је питање да ли сва та права, онако како су наведена у Опћој узанци бр. 154 значе најпогоднија рјешења за потребе привредног промета, али би било боље да се она коригирају.

Два класична купчева права, тј. да тражи снижење куповне цијене сразмјерно мањој вриједности испоручене робе као и право на одустанак од уговора треба по нашем мишљењу у узанцама задржати у непромијењеној формулацији.

Право купца да тражи снижење куповне цијене сразмјерно мањој вриједности испоручене робе је уз мале већ изложене изнимке опћенито усвојено у упоредном праву. Оно је карактеристично како за трговачке тако и грађанске регулативе, а слобода његова избора у потпуности одговара потребама купопродаје привредног права. Њиме се купцу даје могућност да на погодан начин одржи уговор на снази, иако испоручена роба има недостатака.

Право на одустанак од уговора, унаточ јасној формулацији Опће узанце бр. 154 није купцу увијек дато. Међутим, ограничења садржана у Опћој узанци бр. 155, тј. да купац не може одбити пријем робе па према

(27) Одсуство изричитих или прећутних клаузула о учинку испоруке робе с недостацима доводи до примјене начела *caveat emptor*. По њему се, наиме, сматра купчевом дужношћу да се упозна с недостацима робе уколико они постоје, а ако купац то пропусти учинити, не припада му према продавацу уопће никакво правно средство осим у случају лажног приказивања или преваре. Charlesworth: *Mercantile Law*, London, 1956, 8th ed. s. 44 n 131; Slater s *Mercantile Law*, London, 1956, 13th ed. s. 199.

томе нити одустати од уговора, ако је испорученом робом располагао у своје име и за свој рачун и ако разлика у квалитети не прелази границе уобичајеног одступања, изузев кад уговор садржи одредбу „без толеранције“ или сличну одредбу нису такве природе да би се на основу њих могао засновати принцип ограничења купчевог избора. Ради се о изузетцима везаним уз понашање купца, односно уз схваћање промета о испуњењу уговора. У првом случају купац није потпуно ограничен, јер може увијек одустати од уговора, док испорученом робом није располагао у своје име и за свој рачун. У другом, ако није другачије уговорено, испорука с уобичајеним одступањем у погледу квалитете не може бити основ за одустанак од уговора. У противном, то би било супротно принципу равнотеже интереса и коректности у пословним односима. Границе овог одступања одредиће пословни обичаји поједине бранше, што значи посебни пословни обичаји који хијерархијски долазе до примјене прије Опћих узанци.

Ипак сматрамо, да и поред тога купац не може у сваком случају одустати од уговора. Постоје, наиме, ограничења која иначе сусрећемо и у другим правима па и у Опћим узанцама за промет робом. Прво ограничење треба тражити у примјени поштења и савјесности, а друго у постојању посебних пословних обичаја којима се то право искључује.

Швицарски Закон о облигацијама (чл. 205 ст. 2) садржи ограничење купчеве могућности избора права на раскид уговора, препуштајући да то судица према околностима сам одлучи. Овакво отворена и широка формулација без одређеног критерија у који би се странке могле унапријед позвати као и сучева ретроспективна оцјена страначког избора не чини нам се најпогоднијом за потребе трговине. Овдје се одредба Опће узанце бр. 3 показује прикладнијом. Начело поштења и савјесности које је у њој садржано темељни је принцип читавог уговорног права којег се странке морају придржавати у пословима промета робом. Оне се стога не би могле позвати не неку од Опћих узанци, ако би њена примјена у конкретном случају произвела посљедице које су му противне. То ће бити случај и с одређењем за право одустанка од уговора увијек онда, кад би оно било с тиме у супротности. Иако је одлука о избору права препуштена самим странкама, коначна оцјена извршеног избора је, наиме, и код нас препуштена суду који може поводом евентуалног спора овакав избор сматрати неваљаним. Стога би став судске праксе могао знатно утјецати на понашање уговорних страна.

Становиште које код ограничавања избора заузима талијанско право није страно нашем праву. Талијански грађански законик (чл. 1492), наиме, онемогућује раскид уговора у случају кад то обичаји код појединих недостатака искључују. Иако то није на овакав начин предвиђено у Опћим узанцама, исто рјешење се примењује и код нас. Уколико је неким посебним пословним обичајем могућност одустанка од уговора код неких недостатака искључена, такав ће се обичај примјенити прије Опћих узанци, а то значи да ће се њиме ограничити избор купчевих права. Стога такво ограничење није потребно уносити у Опће узанце, јер уколико је

код неких недостатака заступљено у посебним пословним обичајима, оно се примјењује већ на основу тога.

Опћи увјети за испору *SEV*-а (§ 53) увјетују одустанак од уговора неотклањањем недостатака или пропуштањем замјене робе с недостацима у уговореном року испоруке, *OUI JUGPOL* 1964 (чл. 12.5) безуспјешним протеком рока за њихово отклањање, а исто тако и Једнообразни закон о међународној купопродаји добара (чл. 44), уколико се не ради о битној повреди уговора. Закон о систему уговарања у социјалистичкој привреди Д.Р. Њемачке (§ 62 ст. 1) дозвољава одустанак већ и онда, ако отклањање није могуће извршити у накнадно остављеном примјереном року. Сматрамо, да оваква ограничења нису најпогоднија за право које се примјењује у тржишној привреди. Као што није угодно да се право на одустанак везује уз карактер недостатака, јер у пословним односима сваки недостатак може бити од одлучне важности, исто тако би сужавање могућности одустанка од уговора само на случајеве неотклањања недостатака омогућавало продаваоцу да злонамјерно одлаже купчев одустанак. Много је погодније рјешење које купцу даје могућност да одмах одустане од уговора. И у случају да се одлучио за отклањање недостатака, купцу опет остаје могућност да се, ако продавалац своју обавезу не испуни, послужи правом на одустанак од уговора.

Према томе, слободан избор права на одустанак од уговора, како га предвиђају наше узанце, изгледа да је за привредне односе најпогоднији. Код тога судској пракси остаје могућност да не призна избор овог права онда, кад је то противно одредби Опће узанце бр. 3 или није у складу с посебним добрим пословним обичајем који га у појединим случајевима искључује. Директно уношење неког опћег ограничења у текст Опће узанце бр. 154 сувише би ограничавало купца и не би се могло у довољној мјери прилагодити конкретним веома различитим увјетима поједине купопродаје.

У регулирању двају преосталих купчевих права, тј. захтјева за испуњење уговора и захтјева за отклањање недостатака, потребно је, по нашем мишљењу, извршити неке измјене. Тако би овлаштење купца да тражи испуњење уговора уз обавезу да испоручену робу стави продаваоцу на располагање требало тумачити као захтјев за поновном испоруком робе без недостатака. Једино тада може уврштење овог купчевог овлаштења међу права садржана у Опћој узанци бр. 154 имати своје оправдање. Наиме, тражење испуњења уговора и није неко посебно право које је настало као посљедица испоруке робе с недостацима, већ је то онај исти на купопродајном уговору заснован захтјев за испуњење који је купац имао и прије такве испоруке. По извршеној испоруци с недостацима, он само означава да купац није прихватио испоруку као ваљано испуњење, већ да захтијева нову. Такво испуњење уговора, након што је већ учињена испорука с недостацима, начелно је могуће на два начина: уклањањем недостатака или поновном испоруком друге робе без недостатака. Код испоруке незамјењиве робе долази у обзир по природи ствари само она прва, а код замјењиве обје могућности. Како је захтјев за отклањањем недостатака, ако су они отклоњени, предвиђен као посебно право, то би истицање захтјева за испуњење уговора требало код купопродаје замјењивих ствари

тумачити тако, да се купац определио за накнадну испоруку исте онакве робе каква је била уговорена. Стога се формулација овог права у нашим узанцама чини неадекватном, јер појмовно обухваћа и право на отклањање недостатака које је посебно предвиђено. Поновно истицање овог права је по нашем мишљењу сувишно, па би га *de lege ferenda* требало формулирати као тражење накнадне испоруке друге одговарајуће робе без недостатака (28). Код тога се подразумијева ограничење његове примјене само на случај испоруке замјениве робе, што је по природи ствари једино могуће.

Осим споменуте измјене, требало би уз ово право купца у узанце посебно унијети овлаштење продаваоца да након испоруке извршене с недостацима може извршити нову исправну испоруку. Ово и поред тога, што би он по нашем мишљењу могао и према садашњем рјешењу узанци учинити све до уговореног рока испоруке, или чак и до одлучивања купца за које од расположивих права. Овакво право продаваоца је, као што је то раније споменуто, посебно предвиђено, нпр., у швицарском, скандинавском и америчком праву, праву Д.Р. Њемачке, Опћим увјетима за испоруку робе SEV-а те Једнообразном закону о међународној купопродаји добара, али се у њима садржана рјешења разликују. Мишљења смо, да би узанце требале преузети она рјешења која омогућују продаваоцу да такву испоруку учини и по протеку рока за њено извршење, али која купцу пружају довољну гаранцију за заштиту његових интереса.

Амерички *Uniform Commercial Code* (sect. 2—508) дозвољава такву испоруку и по протеку првобитног рока за њено извршење само изузетно, тј. кад је продавалац имао разумног основа вјеровати, да би испорука учињена с недостацима била прихватљива са или без снижења куповне цијене. За разлику од тога, шведски Закон о куповини и размјени покретних ствари (§ 49) и Једнообразни закон о међународној купопродаји добара (чл. 44) не постављају такав увјет, али искључују примјену овог права у случајевима, кад би се тиме купцу причињали било какви трошкови или тешкоће (шведски закон), односно неразумни трошкови или тешкоће (Једнообразни закон).

Мишљења смо, да рјешење америчког права не би било прикладно за случајеве кад уговарачи нису у сталном пословном односу, па би оно било доиста у изузетној примјени. Ван тих случајева је, наиме, врло тешко оцијенити кад ће продавалац имати разумног основа да вјерује у прихватање такве испоруке. У том погледу су погодније формулације двају споменутих закона, које не садрже ограничење ове врсте. Ипак, у сврху заштите купчевих интереса, треба поставити каутелу садржану у Једнообразном закону о међународној купопродаји добара, да се купцу таквом испоруком не узрокују неразумни трошкови нити не причињају неразумне тешкоће. Одредба шведског Закона о куповини и размјери покретних

(28) Овако рјешење којим се захтијева испорука друге одговарајуће робе сусрећемо и у упоредном праву, нпр.: § 480 Њемачког грађанског законика; чл. 206 ст. 1 швицарског Закона о облигацијама; § 43 шведског Закона о куповини и размјени покретних ствари; чл. 41 ст. 2 Основа грађанског законодавства СССР и савезних република; чл. 42 ст. 1 тач. а) Једнообразног закона о међународној купопродаји добара; чл. 12. 5 б) OUI JUGPOL 1964.

ствари, према којој се то не може учинити чим се купцу причињају било какви трошкови или тешкоће изгледа нам престрога, јер је риједак случај да се купцу тиме не причињају баш никакве тешкоће ли не узрокују баш никакви трошкови. Купцу се, међутим, не наноси штета, јер ће он то моћи захтијевати од продаваоца у облику накнаде штете причињене испоруком с недостацима. Овдје ипак треба примијенити цитирану одредбу америчког *Uniform Commercial Code*-а, према којој такву испоруку треба извршити у разумном року, чиме се спречава неизвјесност купца у ишчекивању такве накнадне испоруке.

У узанцама би, према томе, требало дати могућност продаваоцу који је извршио испоруку с недостацима, да је и по протеку првобитног рока испоруке замијени другом без недостатака, али само под увјетом да о томе обавијести купца без одлагања по пријему приговора због утврђених недостатака робе, а саму испоруку изврши у разумном року, те да му њом не причињава неразумне тешкоће или не наноси неразумне трошкове. Противно поступање продаваоца давало би купцу могућност да још увијек употреби које од права из Опће узанце бр. 154 с тиме, да ће овакво одуговлачење имати за посљедицу истицање захтјева за накнаду на тај начин причињене штете.

Овакво рјешење узанци било би много еластичније и под увјетом заштите купчевих интереса одговарало обим уговорним странама. Продаваоцу би на тај начин било омогућено да изврши своју уговорну обавезу и да купца спријечи у одустајању од уговора у оним случајевима, кад би овакво накнадно испуњење уговора ипак задовољавало његов пословни интерес. Купац опет тиме не би био оштећен, јер се постиже онај исти учинак као да се послужио правом да захтијева накнадну испоруку. У случају да му се тиме чине неразумне тешкоће или наносе неразумни трошкови, купцу остају на расположењу сва она друга права предвиђена у узанцама. Само је по себи разумљиво, да ће коректуру представљати и формулација Опће узанце бр. 3 у свим оним случајевима, гдје би се истакнута заштита купца указала недовољном.

Остаје да се размотри купчево право да од продаваоца тражи отклањање недостатака на испорученој роби, које би према нашем мишљењу требало проширити и на његово овлашћење да такве недостатке на терет продаваоца сам отклони. Купац је, наиме, према формулацији узанци овлаштен захтијевати такво отклањање, али није изричито упућен да то сам учини. Ово његово право није подвргнуто никаквом ограничењу, јер се таквим не може сматрати одредба да његовој примјени има мјеста само онда, кад је недостатак који треба отклонити отклоњиве природе. Код тога треба отклоњивост цијенити према објективном критерију, тј. без обзира да ли је продавалац сам у стању недостатке отклонити или не. Зато није одлучно, да ли је продавалац уједно и произвођач, јер ће се у извршењу ове дужности моћи послужити и услугама треће особе.

Како, дакле, уклањање није и не може бити непосредно везано уз особу продаваоца, сматрамо да нема запреке да се у узанцама посебно предвиди могућност да купац сам изврши отклањање недостатака, разумије се на трошак продаваоца. Уношење одредбе која би купцу давала

ово право не би било противно ставу узанци о праву вјеровника да сам изврши радњу дужника, а нити ставу наше досадашње судске праксе. Опће узанце дозвољавају вјеровнику да сам изврши радњу коју је дужник био дужан извршити. Иако је ово право посебно предвиђено за случај да вјеровник одустане од уговора због доцње дужника (Опћа узанца бр. 210), нема разлога да се исти принцип не усвоји и тамо гдје за то има оправдања, макар уговор и даље остаје на снази. Судска пракса је индиректно већ усвојила ово становиште, признајући купцу право да у име накнаде штете захтијева од продаваоца и накнаду трошкова које је имао око отклањања недостатака на испорученој роби (29).

Тако је наша судска пракса *de facto* усвојила рјешење, које је заступљено у неколико страних регулатива. У њима садржане претпоставке за примјену овог права су различите. Основи грађанског законодавства СССР и савезних република (чл. 41 ст. 2) дају купцу код уговора о купопродаји могућност да се одмах одлучи да сам изврши отклањање недостатака, а код уговора о испоруци (чл. 47 ст. 3) само онда, ако се недостаци могу отклонити без враћања робе испоручиоцу. Према Опћим увјетима за испоруку робе SEV-а (§ 57) тражи се, да продавалац недостатке није отклонио док је према неким опћим увјетима ECE OUN за испоруку инвестиционе опреме потребно да продавалац одбије отклањање или да га не изврши с дужном пажњом (30). Закон о систему уговарања у социјалистичкој привреди Д.Р. Њемачке (§ 61 ст. 3) дозвољава такво отклањање већ и ако га продавалац не изврши у примјереном року.

Давање могућности купцу да одмах по откривању недостатака сам приступи њихову отклањању, без да претходно тражи од продаваоца да то сам учини, отежавало би продаваочев положај, обзиром на могућност да се сам побрине да се то учини на за њега што повољнији начин. Исто тако, вршење овог права тек у случају да то продавалац не учини значило би стављање купца у неизвјесност, да ли ће то продавалац учинити или не. Стога сматрамо, да би остварење овог права требало купцу у узанцама омогућити тек уколико продавалац одбије да сам изврши отклањање недостатака или то не учини у примјереном року.

Ово ће често бити погоднија солуција за купца који не жели одустати од уговора, јер ће брже и у неким случајевима јефтиније доћи до уговорене испоруке. Продавалац може опет на тај начин бити изложен мањим трошковима него да недостатке сам отклања у мјесту гдје је испорука извршена или да плаћа трошкове пријевоза робе да би их отклонио у свом складишту. Тиме му ипак не би била одузета могућност да недостатке сам отклони, јер би купчево право отклањања долазило у обзир само онда, ако то продавалац не учини у примјереном року. При томе у узанце треба унијети одредбу да је купац о својој намјери отклањања недостатака дужан на сигуран начин обавијестити продаваоца, а отклањање

(29) Пресуда Врховног привредног суда бр. Сл. 1622/62 од 20. септембра 1962. објављена у Збирци судских одлука, књ. VI, св. 3, одлука бр. 427.

(30) Чл. 23. 11 Опћих увјета за набавку и монтажу инвестиционе опреме у извозу и увозу А; чл. 9. 13 Опћих увјета за набавку инвестиционе опреме у извозу; чл. 18. 9 Претпројекта Опћих увјета за монтажу инвестиционе опреме у иностранству.

провести тако да води рачуна о интересима продаваоца и његовим евентуалним упозорењима. Пропуштање дужне пажње с ма које уговорне стране имало би утјецаја на одмјеравање висине накнаде трошкова изазваних отклањањем.

Права купца наведена у Опћој узанци бр. 154, према томе, не би требало знатније мијењати, осим што сматрамо исправнијим предложено преформулирање права на тражење испуњења уговора. Остале предложене коректуре омогућиле би еластичније регулирање положаја како купца тако и продаваоца, што би по нашем мишљењу одговарала потребама савременог привредног промета.

Јакша Барбић

S U M M A R Y

Rights of the Buyer in Case of Defective Goods

The author discusses the choice of rights the buyer is given by the General Usages of Trade in case of delivery of defective goods. According to the General Usage No. 154 and provided that an appropriate claim to the seller in respect of defects determined on the goods has been duly made, the buyer is authorised and given the option to: a) cancel the contract and place the goods delivered at the disposal of the seller; b) insist on the performance of the contract and place the goods delivered at the disposal of the seller; c) claim a reduction in price proportionately to the reduced value of the goods delivered; d) insist on the seller to remove the defects within a reasonable time if the defects are such as to permit their removal. In all cases the buyer may claim damages. But, the buyer shall not have the right to refuse the goods if he has disposed of goods delivered on his own behalf and for his own account, or if the difference in quality does not exceed the limit of customary tolerance, unless the contract shall contain the provision „without tolerance” or similar stipulations (General Usage No. 155). The buyer may choose one of the quoted rights through his declaration without even demanding the decision of a court or an agreement of the seller.

The author compares this decision of the General Usages of Trade with decisions given for the very same question by laws of: Great Britain (Sale of Goods Act, 1893), France (Code civil), Italy (Codice civile, 1942), German Democratic Republic (Law on Contracting System in a Socialistic Economy of GDR), German Federal Republic (BGB), Sweden (Law of Purchasing and Barter of Movable Properties), Switzerland (Obligations Law), USA (Uniform Commercial Code), USSR (Fundamentals of Civil Legislation), then General Conditions-Commecon, Uniform Law on the International Sale of Goods, General Conditions for Delivery of Goods between Yugoslav and Polish Enterprises, and as well some standard contracts and general conditions of the ECE OUN. In virtue of all these laws the author concludes that the choice of rights offered to the buyer by the General Usages of Trade is indeed broad enough, but is not always limitless, though exactly this could be deduced from the General Usage No. 154. At the same time author makes a proposal to slightly modify some of these rights.

Thus, though the General Usage No. 154 contains the prescription according to which the option of the right to cancel the contract is free and unlimited, the point of view that the buyer is not always being able to resolve for the definite one should be accepted. The first limitation results from the General Usage No. 3 which is quoted: „The principle of good faith — bona fide — is the underlying principle to which parties must adhere in transacting business. Parties shall not have the right to invoke any of the present usages if the application thereof would result in consequences contrary to the above mentioned principle. „So, if the option of the right to cancel the contract would be contrary to the principle of good faith, the buyer could not resolve for it. The second limitation is to be sought in the existence of such special fair business customs, which exclude the possibility to cancel the contract at some defects. Since such special fair business customs are applied according to the hierarchy of the sources of commercial law priory to the General Usages of Trade, their very existence excludes the possibility for the buyer to use his right and to cancel the contract.

The author suggests further on to change the buyer's right to insist on the performance of the contract and place the goods delivered at the disposal of the seller and as well to formulate it as a claim for the supplemental delivery of other goods which are in conformity with the contract, so that the claim of this right be limited on the case of the delivery of unascertained goods only. Herewith buyer's rights would not be limited, because the General Usages of Trade particularly provide for the right of the buyer to insist on the seller's removing defects of the goods, which may be as well applied in case of delivery of unascertained goods as of specific goods. The author namely starts from the point that the claim for performance of the contract may be realised either by removing the defects or by a new delivery. As the removing of the defects is specially provided for, the right of the buyer to insist on the performance of the contract should be formulated in this way, so that this possibility is unnecessarily not repeated.

The author proposes carrying of a supplement into the General Usages of Trade, by which the seller of defective goods delivery is given a possibility to deliver other goods in conformity with the contract after the date fixed for the delivery of goods, but only on condition that the buyer is reported about the matter without postponement after the received objections on established defects of goods, and that the delivery is performed in a reasonable time, so that it does not cause the buyer either unreasonable inconvenience or unreasonable expense.

As to the buyer's right to insist on the seller's removing the defects of the goods delivered, the author makes a proposal to extend it and that they be removed on seller's expense by the buyer himself. And all that so much more because in the decisions of the court up to now this is recognised, giving the buyer right to claim in extent of damages, caused by delivery of defective goods, as well the supplement of additional costs, caused by delivery of defective goods, as well the supplement of additional costs, caused by removing the defects.

The proposed changes would, according to the author's opinion, enable a more elastic regulation of a buyer's and as well of a seller's status. This would certainly better correspond to the needs of contemporary trade.